

EKONOMSKO NASILJE

Iscrpljivanje do poslednjeg dinara

Ekonomska nasilje nad ženama ispoljava se preko kontrole i uskraćivanja ekonomskih resursa (pre svega novca), potrebnih za zadovoljavanje potreba žena, ili preko sprečavanja žene da obavlja ekonomsku aktivnost. Treba razlikovati ekonomsku zavisnost od ekonomskog zlostavljanja. Žene žrtve ekonomskog nasilja su:

- one koje imaju ograničen pristup novcu u domaćinstvu i kojima se uskraćuje novac za lične potrebe
- one koje žive u domaćinstvu u kome je drugi član domaćinstva, koji obezbeđuje prihod za egzistenciju, samovoljno potrošio novac i ostavio domaćinstvo bez osnovnih sredstava za život
- one kojima se oduzima lični novac
- žene kojima je zabranjeno da se zaposle.

Poseban problem i u Srbiji i u svetu predstavlja žensko siromaštvo.

“Ništa ne znaš, ko će tebe da zaposli”

“Ako nam udžbenici i školski programi ostaju duboko tradicionalni, ako odričemo da jezik može da se menja, da zakon može da se menja, ako ga mi promenimo, ali to ne primenjujemo, ako nam mediji i dalje neprestano vraćaju u javni prostor tradicionalnu podelu o tome šta “pripada” ženama, a šta muškarcima, u odnosu na profesiju, karijeru, životne izbore, stilove, čak i telesni izgled, cela ova priča oko rodne ravnopravnosti ostaje potpuno Besmislena

O ekonomskom nasilju se retko govori. Ono se često predstavlja kao nešto normalno, čak prirodno (“zašto bi žena radila kada je njena uloga da čuva decu”), pravda se siromaštvom ili tradicionalnim nazovivrednostima. Kompleksnost ekonomskog nasilja nad ženom je i u tome što ono jeste jedan od oblika nasilja, ali i rezultuje u krajnjem obesnaživanju žene koja onda, nemajući kud i kako, i dalje ostaje sa nasilnikom.

“Kada govorimo o nasilju prema ženama, važno je naglasiti da se ono dešava ženama zato što su žene i da uzrok nasilja ne leži u nekom njenom svojstvu ili resursu koji (ne) poseduju, mada je to čest izgovor za nasilje. To nije pojava vezana za pojedine žene, nego društvo održava nasilje, kroz svoje norme i vrednosti, nejednakost u moći između žena i muškaraca. Ekonomska zavisnost jeste u korenu nejednakosti, ali sama razlika u ekonomskim resursima nije uzrok nasilja, već je to zloupotreba razlike, odnosno zloupotreba moći. Naravno, onaj koji ima veću moć tu razliku bi mogao da upotrebi na konstruktivan način, da se brine, podrži razvoj članova porodice koji su zavisni. Na primer, tipičan primer je odnos roditelja i dece. Roditelji su uvek moćniji, imaju resurse, ali to ne znači da će zavisnost deteta biti

zloupotrebljena”, kaže Tanja Ignjatović iz Autonomnog ženskog centra.

“VREME”: **Koja je razlika između ekonomske zavisnosti i ekonomskog nasilja? Kada znamo da je pređena granica između njih?**

TANJA IGNJATOVIĆ: Prvo, kada je reč o ekonomskoj zavisnosti, nezaposlenost žena je možda jedan od najozbiljnijih faktora. Ona zavisi od obrazovanja, mesta u kojem žena živi, nekada i od toga, recimo, da li je ona zbog rane udaje napustila školovanje pa je ostala bez kvalifikacije i zato teško može da nađe dobro plaćen posao. Nekada žene ne rade zato što se brinu o deci i članovima porodice. U Srbiji je manje imovine na ženino ime, one se udajom obično doseljavaju kod muža... Sve ovo žene stavlja u poziciju ekonomske zavisnosti i predstavlja rizik za nasilje, ali tu svakako ne mora da se radi o ekonomskom nasilju. U našem društvu, kao veoma tradicionalističkom, veliki broj porodica, oko 70 odsto, ima centralizovani budžet, što znači da sav novac “ide na jedno mesto”. Centralizovani budžet ne bi bio problem kada bi odlučivanje o novcu bilo ravnopravno i uz dogovor, ali je ovde veoma čest slučaj da muškarci odlučuju o svim strateškim potrebama i ključnim stvarima, a žene raspoložu novcem za dnevnu potrošnju.

Ekonomsko nasilje postoji ako postoje uskraćivanje i nejednaka dostupnost zajedničkim resursima. Ako muškarac kontroliše sav novac, imovinu, potrošnju i donosi ključne odluke. Ako žena mora da pita za sve troškove, počev od najbesmislenijih stvari. Neke od njih su i zaposlene, zarađuju, ali moraju da pitaju ako hoće da kupe čokoladu detetu, a da to nije planirano, odnosno ako nije odobrio muž. U ekonomsko nasilje spada i oduzimanje imovine koja pripada ženi, ili prinuda da se odrekne ili da proda svoju imovinu, ili prodaja bez njene saglasnosti. To je i sprečavanje da radi, da napreduje u karijeri, da se školuje, da prihvati bolji posao, ili ekonomska eksploatacija žene.

Koliko je ono rasprostranjeno?

Ekonomsko nasilje kao poseban oblik nasilja nije često ispitivano. Jedno naše istraživanje (2010), koje su sprovedli SeCons i Uprava za rodnu ravnopravnost, kaže da je između 15 i 16 odsto žena u svom životu bilo izloženo ekonomskom nasilju od nekog člana porodice, a 11 odsto je imalo iskustvo tog tipa u poslednjih godinu dana (u trenutku kada je rađeno istraživanje). Mala je razlika između žena na selu i u gradu, a još manja između žena koje imaju različiti obrazovni nivo, između onih koje su zaposlene i koje nisu.

Žene mogu da prepoznaju o čemu se radi – kada vide da li mogu slobodno da odluče, da promene situaciju, da kažu “ne”, da li se njihov izbor i odluka poštuju. Ako to nije slučaj, onda je ona kontrolisana preko ekonomskih sredstava, što je slično drugim mehanizmima kontrole, odnosno reč je o nasilju.

S druge strane, kada je reč o ženama koje već imaju iskustvo nasilja, onda one prijavljuju različite forme ekonomskog nasilja u 45 do 70 odsto slučajeva. To zavisi od toga šta ih pitate i šta se prepoznaje kao ekonomsko nasilje. Jedan broj žena određena ponašanja uopšte ne prepoznaje kao nasilje, nego misle da je to “normalno”, uobičajeno ponašanje u partnerskim i porodičnim odnosima.

Kako delovati na taj kulturološki aspekt u kojem se određena ponašanja i stavovi muškaraca o kojima ste sad govorili vide kao

normalni, a da se to maltene ne čita kao napad na porodicu? Pre neki dan je bio i slučaj sa pričom za decu u hrvatskom dečijem časopisu “Prvi izbor”. Naime, devojčica priča o svojoj mami i mami svog druga Ivana. Ivanova mama je brižna, radosna, igra se s decom i nezaposlena je, dok je njena mama zaposlena, previše je ozbiljna, stalno prigovara, i ne stiže da se bavi svojim detetom, te devojčica mašta da kada poraste bude samo mama, naravno nezaposlena.

Upravo je to problem, jer se na taj način definiše šta je prihvatljiva i poželjna uloga ili ponašanje za ženu. Ono može postojati u vrlo skrivenim formama, kao što su priče za decu, u kojima im se pokazuje da je najbolje da njihove mame budu kod kuće dok oni ne porastu i da se brinu o njima i o tati i njegovoj karijeri. Slično, u ove uloge i “preporuke” poveruju i žene, a neke okolnosti su pogodnije za to. Visoka nezaposlenost i ekonomska kriza u kojoj smo već dugo pogodnije je okruženje da žena zapravo teže prepozna “suptilnije” znake ekonomske zloupotrebe i nasilja, a njih je nekada teško na početku partnerske veze i prepoznati.

Gde je ta razlika između neke racionalne odluke o tome da, na primer, žena trenutno ne radi i, s druge strane, ekonomskog nasilja?

Nekada su, recimo, neka ponašanja funkcionalna. Na primer, mnoge zaposlene žene mi kažu kako su dale ovlašćenje za korišćenje kartice, odnosno

računa u banci svojim muževima dok su bile trudne. Bilo im je lakše da on ode do banke, nešto kupi. Ali se to onda zadržalo i kada su se vratile na posao. One počinju da shvataju da nemaju novca u novčaniku i da uzimaju novac od muža, kao da su deca. Kada žena pokuša da napravi promenu, onda se vidi o čemu je zapravo reč. Pomenuto ponašanje je prestalo da bude funkcionalno, jer žena više nije "vezana za kuću", ali ako njen muž i dalje želi da stvari ostanu takve i buni se da se to promeni, onda je to znak uspostavljanja kontrole. Žene mogu da prepoznaju o čemu se radi – kada vide da li mogu slobodno da odluče, da promene situaciju, da kažu "ne", da li se njihov izbor, odluka poštuje. Ako to nije slučaj, onda je ona kontrolisana preko ekonomskih sredstava, što je slično drugim mehanizmima kontrole, odnosno radi se o nasilju.

Izgleda da ključna reč, kada govorimo o nasilniku, i jeste kontrola?

Ako je išta tipično za nasilnika, to je da on hoće da kontroliše sve aspekte života svoje žene. Ekonomska sfera je jedan aspekt te kontrole. On namerava da svoju ženu izoluje braneći joj da radi, što ograničava ili sprečava kontakte sa drugim ljudima, mogućnost da pravi nova poznanstva i prijateljstva, da dobije informaciju ili da svoju situaciju uporedi sa drugim i da onda zaključi: ovo što se meni dešava nije uobičajeno, nije "normalno". Nasilnici inače svoje žrtve stalno ubeđuju da je ono što oni rade najbolje i baš kako treba, a da je ono što one govore, vide, primećuju ili rade pogrešno, ludo i besmisleno. Nasilnici agresivno nameću svoj pogled na svet. Žena zapravo nema mogućnosti da se iz tog sračunatog obmanjivanja i iskrivljavanja stvarnosti izvuče, zato što su, kada postoje izolacija i kontrola, njeni resursi oslabljeni. Ekonomsko nasilje upravo tome služi. Ono je i poseban oblik nasilja i njegova posledica.

To ekonomsko obesnaživanje jeste i jedan od bitnih razloga, kako istraživanja pokazuju, zbog čega žena ostaje sa nasilnikom.

Da, osiromašenje žene je možda i najznačajniji razlog što one ostaju u nasilnim brakovima i zbog čega se, kada ga napuste, vrate nasilniku. One imaju strah da neće moći da obezbede nezavisni život za sebe i za decu, ako nemaju gde da stanuju ili ne rade, imaju snažan pritisak i osećaj krivice da nisu deci obezbedile iste uslove života kakve su mogle da im obezbede u braku...

Naravno, druge forme nasilja doprinose da je strah žene veći. One su omalovažavane, a nasilnik im ponavlja "ti ništa ne znaš, ko će tebe da zaposli" ili "ako se zaposliš, mogu da sredim da izgubiš posao". Zatim, zaposlenim ženama nasilnici dolaze na radna mesta, prave scene, svadaju se, vredaju, i poslodavci, koliko god da razumeju situaciju, neće da imaju neprijatnosti zbog svojih klijenata. To je uzrok što neke žene ostanu bez posla. Nasilnici zovu kolege svojih žena, govore razne ružne stvari i sramote te žene. I to nije samo problem za žene koje imaju nisko obrazovanje, nego i kod onih koje imaju dobre profesionalne pozicije, koje su lekarka, sudije, profesorke, kojima ovakva ponašanja ruše kredibilitet i ugled kod kolega.

Kada je reč o ekonomskim merama, šta država može da uradi da ženama koje su žrtve omogućí da izađu iz mreže koju je nasilnik stvorio? I šta država ne radi?

Mislim da tu imamo najmanje dva problema. Postoji pretpostavka za takozvanu integrisanu uslugu, što podrazumeva da kada se žena, žrtva nasilja, obrati, recimo, centru za socijalni rad, da se njena situacija sagleda sveobuhvatno. Iskustvo nasilja je samo jedan aspekt njenog života, ali ona ima i druge aspekte i potrebe. Treba sagledati njenu obrazovnu i radnu poziciju, imovinu, zdravlje, stanovanje, uzrast dece, potrebe njene dece, i onda odgovoriti sveobuhvatnom uslugom, odnosno većim brojem intervencija i usluga, koje odgovaraju toj konkretnoj ženi i njenoj konkretnoj situaciji. Mi imamo u zakonu i strategijama za zapošljavanje takve mogućnosti, ali se one u praksi jako malo koriste, zato što nam nedostaju institucionalna podrška i odgovornost.

Drugi ozbiljan problem je ono što kolokvijalno nazivam "jedna mera ne odgovara svima". Institucije vole da primenjuju jedan program i onda svi moraju da se uklupe u taj program, ne

Muškarci su favorizovani već od rođenja, od težnje da se dobije sin, preko privilegovanja dečaka u odnosu na devojčice, ostavljanje imovine sinu, pritiska porodice da se sestre odreknu zajedničke imovine u korist brata. Društvo od početka čini sina i ćerku nejednako vrednima

uzimajući u obzir da su žene žrtve nasilja, kao i svi, vrlo različita kategorija žena sa različitim obrazovnim i ekonomskim resursima, potencijalima i problemima... i da su one često traumatizovane. I kada im nađete posao, ne može svaka od tih žena da radi taj posao. Pojednostavljujem, ali kod nas to otprilike izgleda ovako: hajde sada da žene žrtve nasilja budu angažovane kao gerontodomačice. Očekivalo bi se da centar za socijalni rad, koji u tome posreduje, razmotri kojim vrstama nasilja je ta žena bila izložena, jer će se njoj možda desiti da se na poslu susretne sa nekim aspektima ponašanja koja je podsećaju na to što je radio njen nasilni partner, i ona ne može da izdrži taj posao. Problem je kada se to ne prepozna i ako neko misli da je ona nezahvalna i da neće da radi. Naše iskustvo je da su žene vrlo motivisane da rade, samo ne mogu, nisu u stanju da rade sve poslove. Što ne znači da za godinu, tri ili četiri godine ista ta žena neće biti dobra gerontodomačica, ali mora da završi svoj traumatski rad. Drugi tipičan primer su programi za samozapošljavanje. Otvori se konkurs za teže zapošljive kategorije, i kada nemate novca, a imate neku veštinu, naravno da to jeste šansa. Ali ako je neko godina ma živeo u izolaciji, ko nema socijalne kontakte i kome su oni namerno prekinuti, ko nema prijatelje i poslovne

veze, teško može da uspe u svom biznisu. Postoje primeri, ali oni su retki. Žena može da upadne u još veći problem jer je uložila sredstva koja je dobila kroz ove programe, nije uspevala da zaradi, a dužna je državi porez.

Koji bi bili dobri primeri?

Pokrajina Vojvodina, odnosno Sekretarijat za privredu, zapošljavanje i ravnopravnost polova usvojio je Program protiv nasilja prema ženama za period 2015–2020. godine koji je za sada jedini strateški dokument u Srbiji koji je usaglašen sa Konvencijom Saveta Evrope. Uz taj program, postoje dva posebna dokumenta. Jedan je namenjen višestruko marginalizovanim ženama žrtvama nasilja, a drugi ima za cilj ekonomsko osnaživanje žena. Urađena je kratka analiza problema i rešenja u ovoj sferi i zaključeno je da je potrebno napraviti programe koji su sveobuhvatni i uzimaju u obzir životne okolnosti žena. Taj program pruža mogućnost samozapošljavanja, ali i program subvencija – da se ciljano traže poslodavci koji su spremni da zaposle žene i da im se to subvencionišu.

Važno je istaći da kratkotrajni programi nisu dobri. Nemoguće je u ova kvom ekonomskom okruženju obezbediti lak i brz uspeh. Kada nešto traje šest meseci, čak i godinu, to nije dovoljno za ženu da se ekonomski osamostalji. Za nju može biti ozbiljan problem ne samo zaposlenje već i stanovanje. Troškovi su veliki, a mi nemamo dobre i dovoljne programe subvencionisanog stanovanja, stanove za osobe koje su u situaciji socijalne potrebe. Razumem da se ovo ne sprovođi lako u društvima koja su ekonomski ozbiljno ugrožena, ali mislim da je najvažnije napraviti sistemski napor. Programi koji su projektne aktivnosti, pilot-projekat, nisu dovoljni; ozbiljno nam nedostaje sistemsko, institucionalno rešenje. Takođe, nedostaje odgovornost države da žene ostvare pravo na izdržavanje dece. One često imaju sudsku presudu, ali to je samo papir koji ne mogu da izvrše. Država mora da obezbedi izvršenje sudskih presuda. Mi smo se godinama zalagale za pravljenje državnog fonda za alimentaciju iz kojeg bi se isplaćivao novac u

slučaju da obveznik izbegava, a da država ide u postupak za naplatu, naročito ako je on u mogućnosti da plati. S druge strane, ako nije, država bi obezbedila to minimalno izdržavanje majci koja nema zaposlenje, što je mnogo pravednije i bolje nego da zbog siromaštva deca budu stavljena (privremeno) u hraniteljske porodice, što su dva do tri puta veći troškovi.

U široj javnosti se malo govori o ekonomskom nasilju, čini mi se najmanje u odnosu na ostale oblike nasilja. Kako probuditi javnost kada je to u pitanju?

Treba menjati naš tradicionalni, običajni obrazac, a to je jako teško. Muškarci su favorizovani već od rođenja, od težnje da se dobije sin, preko privilegovanja dečaka u odnosu na devojčice, ostavljanje imovine sinu, pritiska porodice da se sestre odreknu zajedničke imovine u korist brata. Društvo od početka čini sina i ćerku nejednako vrednima. Često se žene primoravaju da rađaju dok ne rode muško dete. A onda su prisutni, čak dominiraju, pogrešni modeli u medijima: favorizovanje ženske zavisnosti od muškaraca, uz poruku da je važno samo da se dobro udaju, za bogataša, i tako će srećno živeti. To devojke može da zavara, i da propuste da se izbore za svoje obrazovanje i samostalnu egzistenciju, koja je važna ako u životu stvari ne krenu kako su one zamislile.

Ja sam, možda, nerealni optimista i naivno očekujem da će naš obrazovni sistem jednom izaći iz tradicionalnog obrasca u kojem je sada. A obrazovni sistem je najvažniji kada je reč o menjanju pomenutog obrasca. Ako nam udžbenici i školski programi ostaju duboko tradicionalni, ako odričemo da jezik može da se menja, da zakon može da se menja, ako ga mi promenimo, ali to ne primenjujemo, ako nam mediji i dalje neprestano vraćaju u javni prostor tradicionalnu podelu o tome šta "pripada" ženama, a šta muškarcima, u odnosu na profesiju, karijeru, životne izbore, stilove, čak i telesni izgled, cela ova priča oko rodne ravnopravnosti ostaje potpuno besmislena.

JELENA JORGAČEVIĆ

Singerica za ćerku

“Pri Ministarstvu za socijalnu skrb Hrvatske postoji fond koji ženama isplaćuje izdržavanje za djecu ukoliko muškarac ne plaća. Država goni prestupnika i potražuje sredstva, ne mora žena time da se bavi”, objašnjava sutkinja Vesna Kuzmičić

Mesto Vrbanj, Hrvatska, sedamdesetih godina prošlog veka. Mlada je došla u kuću svog muža, otac joj nije ostavio ništa osim “singer” mašine za šivenje, svu imovinu je prepisao sinovima i njegovim eventualnim muškim potomcima. Ona je šila i odgajala dvoje dece. Posle 25 godina braka našla se na sudu u brakorazvodnoj parnici, i muku je mučila da dokaže da je išta stekla u braku. Naime, muž se pravio lud jer je znao da po tadašnjem zakonu o porodičnim odnosima ona mora da dokaže da je šila, i neka sud utvrdi da li je šila ili nije. Kuća je njegova, ona može da ide ako joj ne odgovara.

Ovu i druge priče ispričala je za “Vreme” Vesna Kuzmičić, sutkinja Županijskog suda u Splitu, na seminaru “Žene i porodično pravo” u okviru

projekta Ženska mreža za budućnost Evrope WONET, održanom na Hvaru sredinom aprila, koji je realizovala beogradska Opština Savski venac u saradnji sa domaćim i stranim partnerima. “Kroz testament se čita povijest jednog naroda”, kaže sutkinja Kuzmičić. “U Hrvatskoj je do Drugog svjetskog rata bio na snazi austrijski građanski zakon po kojem je imovinu po automatizmu, pogotovo u Dalmaciji, nasljeđivao muški potomak. U većini slučajeva imovina je pripadala sinu, dok je kćer nasljeđivala ‘singericu’ ako potiče iz bogate porodice, ili plahte, ako je siromašna.” A bilo je siromaštva više nego blagostanja, budući da turizam još nije bio razvijen. Par meseci nakon Drugog svjetskog rata, donet je Osnovni zakon o porodičnim odnosima koji je u članu 4 izjednačio

muškarca i ženu u braku. No, sa aspekta nasljeđivanja, pogotovo u Dalmaciji i ostrvskim sredinama, rodna ravnopravnost nije bila zastupljena – sin je dobijao sve. Išlo se toliko daleko da je 1955. godine po saveznom zakonu o nasljeđivanju bilo moguće odrediti ko nasljeđuje imovinu naslednika. To znači da je imovina prepisivana muškim nasljednicima i njihovim muškim potomcima, gde god da se rode i ako se rode, u Hrvatskoj ili u inostranstvu. “Za kćer, ništa.” Ta problematična odredba je ukinuta 1971. godine. Kako god, žena se, prema rečima Vesne Kuzmičić, nije imala gde vratiti ako se razvede jer je sva očevina pripala njenom bratu i njegovim potomcima. “I danas je u svijesti oca prisutno to da je žensko dijete tuđa briga, doduše ne u onoj mjeri kao ranije, bez obzira na

to što ćerke mnogo više brinu o očevima u starosti.”

Donošeni su novi zakoni, ali se u praksi malo šta menjalo. Do 1978. godine, kada je donet Zakon o braku i porodičnim odnosima, ženama je bilo teže da se razvedu jer je trebalo dokazati krivicu. Taj zakon je, prema rečima naše sagovornice, na papiru bio dobar, ali je praksa bila drugačija. Prilikom razvoda, muškarac je bio taj koji je dokazivao imovinu stečenu u braku i koliki je ženin deo. To je u praksi značilo da bi muž rekao da ona nema svoju imovinu već da je došla u njegovu kuću, da nije radila (slučaj Vrbanj), a to što je odgajila dvoje dece ne računa se itd. “Sjećam se da je to bila veoma mučna rasprava, on je rekao neka sud pregleda njene ruke pa će utvrditi da ona nije mogla šivati!” Veliki pomak je načinjen 1983. godine usvajanjem novog zakona koji je bračnu imovinu definisao kao zajedničku, a onaj ko tvrdi suprotno mora to i da dokaže. Takođe, izjednačene su bračne i vanbračne zajednice i uvedena je mogućnost sklapanja predbračnog ugovora kod notara.

Izdržavanje dece je teška tema u praksi, prema rečima sutkinje Kuzmičić, i nije lako doneti presudu. Šta se dešava ukoliko muž ode od kuće i ostavi ženu sa decom, i pritom ne plaća izdržavanje? Kako naplatiti ukoliko on ne želi da plaća? U Hrvatskoj je izmenom kaznenog zakonodavstva 2008. godine neplaćanje alimentacije za decu definisano kao krivično delo, i prestupnik se goni po službenoj dužnosti. “Toga se boje”, kaže sutkinja. “Takođe, postoji fond pri Ministarstvu za socijalnu skrb koji ženama isplaćuje izdržavanje za djecu ukoliko muškarac ne plaća. Država goni prestupnika i potražuje sredstva, ne mora žena time da se bavi!” Ukoliko muškarac ostane bez posla, teret izdržavanja njegove dece pada na njegove roditelje, od čije se penzije oduzima iznos za izdržavanje unučića. “Ta odredba je problematična”, smatra Kuzmičićeva budući da su penzije male. Ima i suprotnih slučajeva, kad žena ode od kuće i ne plaća za dete. “Nema toga baš malo, iznenadili biste se.”

Nasilje u porodici je najteža tema koja podjednako muči sve zemlje u

regionu i šire. Ipak, postoje indikatori da se stvari polako menjanju – prema podacima lokalnih organizacija, prijava nasilja nad ženama u Hrvatskoj je u porastu u odnosu na prošlu godinu, a čini se i da je prijava seksualnog zlostavljanja dece takođe u porastu. “Prije tri mjeseca imala sam slučaj da je majka tražila zabranu da otac viđa dijete vikendom (razvedeni su), jer je tvrdila da otac seksualno zlostavlja dijete. Prvostepeni sud je zabranio ocu da viđa dijete. Prije neki dan pojavio se isti slučaj u mojoj praksi...” Da li se o tome danas više piše i govori ili je toga oduvek bilo, teško je utvrditi, ali

OBESPRAVLJENE DO POLOVINE 20.

VEKA: Sutkinja Vesna Kuzmičić

Foto: privatna arhiva

je činjenica da je društvo više senzibilisano za problem porodičnog nasilja. “Postoji niz mjera kojima se nasilje sprečava i nasilnik se uklanja iz kuće, policija to promptno rješava i, ukoliko je potrebno, žena dobija zaštitu i ide u sigurnu kuću. Policija i tužilaštvo takođe promptno postupaju i sprovede se kazneni postupci protiv takvih lica i izriču zatvorske kazne. Novi obiteljski zakon takođe predviđa niz mjera za zaštitu žene i djece”, kaže Vesna Kuzmičić.

BILJANA VASIĆ

Zaćarani krug nasilja i siromaštva

“Siromaštvo onemogućava ženama da izađu iz nasilja u porodici. Nasilje generiše siromaštvo, a nasilje i siromaštvo vode žene u izolaciju i ćutanje”

“Žene su posebno izložene riziku od nezaposlenosti, ako su mlade, teže dobiju posao, a ako su starije, lakše ga gube. Kad su žene siromašne, onda su i deca siromašna, a kad su deca siromašna, onda nema razvoja. Zato poslednjih godina s tugom ispraćamo sve više naše dece u beli svet”, izjavila je nedavno Nataša Vučković, potpredsjednica Demokratske stranke.

Usprkos tome što smo po slovu Ustava Srbije svi ravnopravni, u praksi to nije tako: prema zvaničnoj statistici, žene – kojih je u Srbiji 51, u odnosu na 49 posto muškaraca –kad je riječ o izvorima prihoda su u “zoni nesigurnosti”. Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku (temeljenim na popisu stanovništva iz 2011. godine), po izvorima sredstava za život među ženama najbrojnija je bila skupina izdržavanih lica (44 posto), slijede žene koje su imale penziju (25 posto), isto koliko i žene koje su imale prihode na osnovu zaposlenja, potom one koje su kao prihod imale socijalna primanja (dva posto).

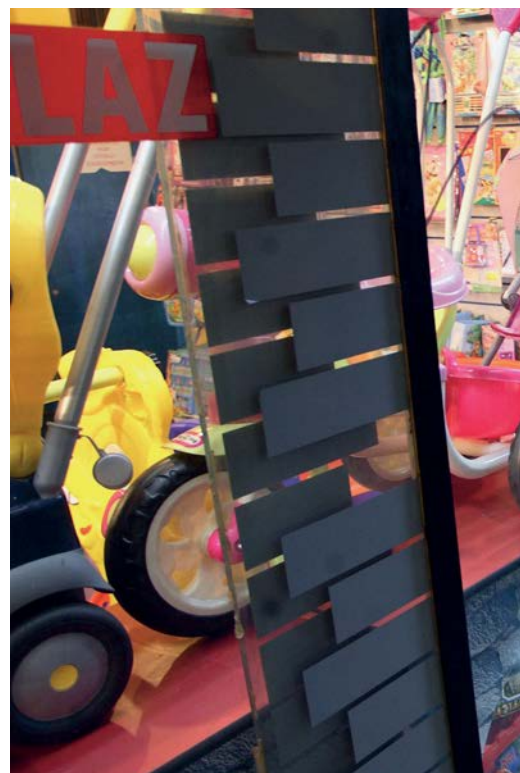
U usporedbi s muškarcima, zaradu ili plaću imalo je 58 posto muškaraca i 42 posto žena, penziju je primalo 57 posto žena i 43 posto muškaraca, među izdržavanim licima je bilo 58 posto žena i 42 posto muškaraca, socijalna primanja dobijalo je 56 posto žena i 44 posto muškaraca, naknadu za nezaposlene primalo je 40 posto žena i 60 posto muškaraca, prihode od imovine ili od zarade i ušteđevine uživalo je 36 posto žena i 64 posto muškaraca.

MUŠKA IMOVINA

Prema zaključku istraživačkog tima RIK-a, statistika jasno pokazuje da su muškarci većina u svijetu rada, skoro duplo više muškaraca ima prihode od imovine i ušteđevine, što je u skladu s poznatom činjenicom da muškarci dominiraju kao vlasnici imovine, dobara i novca. Žene dominiraju među izdržavanim osobama, primaocima penzija i socijalnih primanja, što znači poziciju podređenosti i pasivnosti, jer ta primanja ne zavise od bilo kakvog angažiranja žena, već od vanjskih faktora.

U skladu je to sa svjetskim standardima, u kojima žene posjeduju jedan posto ukupnog kapitala, u ukupnoj populaciji siromašnih na svijetu žene zauzimaju čak 70 posto, a u parlamentarnom odlučivanju na svjetskom planu sudjeluju sa samo 17 posto.

Podaci kažu da je u Srbiji – uostalom, i u regiji – vlasništvo uglavnom u rukama muškaraca. Najbolje je stanje u Vojvodini, u kojoj 17 posto žena na svom imenu ima kuće, automobile ili drugu imovinu, a najgore je kad je riječ o poljoprivrednom zemljištu i imanjima, koja uglavnom pripadaju muškarcima, dok se – prema definiciji Evropske unije – žene uglavnom tretiraju kao “pomažući članovi domaćinstva”, oni koji su angažirani u porodičnom poslu, ali nisu plaćeni za taj rad. Prema jednom istraživanju nevladine organizacije SeConS, ta kategorija je još 2007. godine iščezavala u EU (0,9 posto), dok je u Srbiji ta kategorija zauzimala 6,7 posto od ukupne zaposlenosti; većinu, 74 posto, čine žene, a izrazita većina pomažućih članova

domaćinstva (93 posto) zaposlena je u poljoprivredi.

Kad je o ruralnim područjima riječ, tu je i problem nasljeđivanja: tradicionalno, žene tek u izuzetnim slučajevima nasljeđuju imanje, bez obzira na svoj (besplatan) doprinos svakodnevnom funkcioniranju života. Iz istraživanja proizlazi da žene na selu mogu računati samo na novac koji je potreban za funkcioniranje domaćinstva, dok su njihove potrebe u drugom planu i njihovo ispunjenje ovisi o dobroj volji “muške glave”, da li supruga ili nekog starijeg. U Evropi je trenutno 65 milijuna žena u siromaštvu, a muškaraca 57 milijuna. Žene su, dakle,

pogođenije. Isto je i u Srbiji: prema podacima zaštitnika građana, žene u prosjeku primaju 10 do 15 posto manje plaće od svojih muških kolega, a 66 posto njih rade besplatno. Ta diskriminacija se odražava na mnoge aspekte. Recimo, programi štednje nakon krize iz 2008. godine, krize koja se sve više produbljava, više se odražavaju na ekonomsko stanje žena nego muškaraca (valja primijetiti da je više samohranih majki nego očeva, i one se nakon razvoda brinu za djecu, pa njihovo siromaštvo znači i siromaštvo djece), jer one više koriste javne usluge

cijeloga života, u obrazovanju, zapošljavanju, brizi za djecu i brizi za starije. Tranzicija koju živimo posljednjih godina sve je učinila još drastičnijim. Tako se iz istraživanja koje je provela kancelarija pokrajinskog zaštitnika građana, pisao je "Danas" povodom 8. marta, može saznati da se prilikom zapošljavanja žene uslovljavaju bračnim i porodičnim stanjem, da su im godine života često prepreka za nalaženje posla i da su u većoj mjeri proglašavane tehnološkim viškom nego njihove muške kolege, što je posljedica i činjenice da su žene uglavnom

stereotipnog, tradicionalnog poimanja da je "privreda za muškarce", a "društvo za žene". "Privreda su radna mjesta, a obitelji su društvo. Tražimo zakonodavni pristup roditeljskom dopustu za očeve kako bi žene i muškarci imali iste prilike za biti uz djecu, te raditi. Moguće je postići ravnopravnost kakvu imamo u skandinavskim zemljama. Inače je borba protiv siromaštva među ženama nemoguća." Na pitanje što se u EU treba napraviti po tom pitanju, ona odgovara: "Prvo trebamo točno znati o siromaštvu žena u Evropi. Trebamo statistiku i točne indikatore. Trebamo postaviti garancije za djecu kako bismo se borili protiv siromaštva među djecom, što uključuje pristup zdravstvenoj brizi, obrazovanju, kulturi i adekvatnoj prehrani. Zatim trebamo rodni pristup garancijama za mlade te se moramo boriti za roditeljske naknade za majke i očeve, kako žene ne bi bile diskriminirane zbog majčinstva."

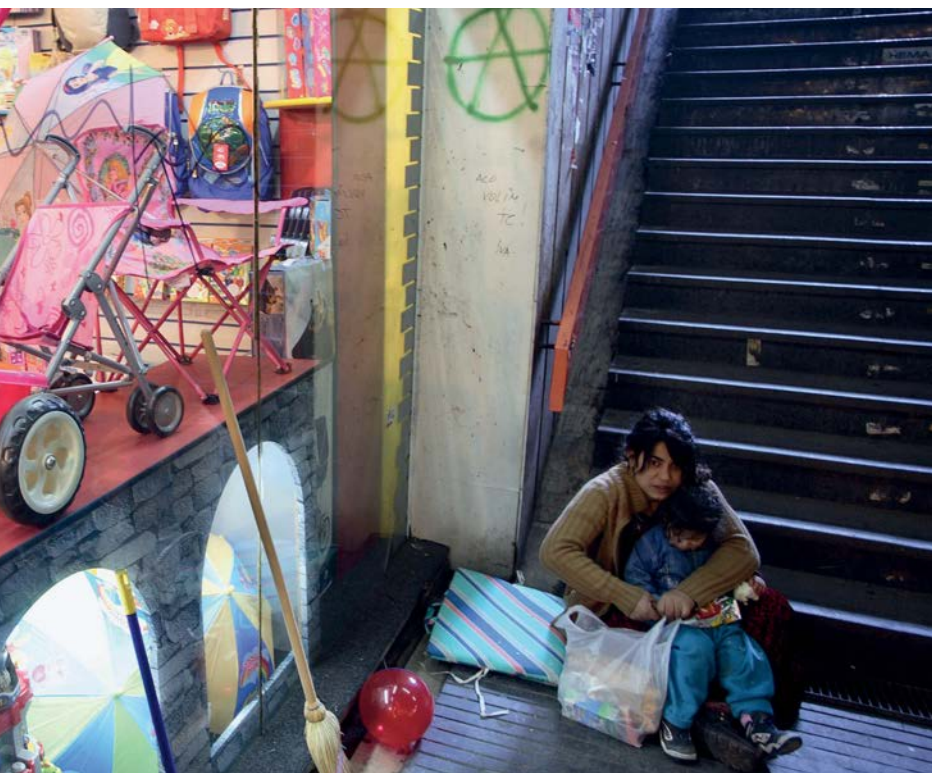

Foto: Milovan Milenković

(obrazovanje, zdravstvo) i više su zaposlene u javnim službama, u kojima se stalno događaju "rezovi". Mnoge žene rade na ugovore na određeno vrijeme, njih se ucjenjuje s odgađanjem radanja, a one koje imaju djecu u strahu su od otkaza ako zbog dječje bolesti moraju na bolovanje. Jer, diskriminacija je kad žena ne može dobiti posao zato što je majka, ili zato što bi mogla postati majkom.

TRADICIJA NEJEDNAKOSTI

Tu je i uloga tradicionalne uloge koja se u društvu dodjeljuje ženama: one su prvenstveno majke, a tek onda sve drugo, one su diskriminirane

činile većinu zaposlenih u niskoprofitabilnim poduzećima, koja su brže i zapadala u krize koje su dovodile do otpuštanja radnika.

Cjeloživotna diskriminacija žena njih i dovodi u siromaštvo. Recimo, razlika između "muških" i "ženskih" penzija žene starije od 65 godina vodi u siromaštvo, jer su tokom svog radnog vijeka imale manje plaće i manje šanse u svojim karijerama.

Ovog mjeseca je Odbor za ženska prava i jednakost Evropskog parlamenta raspravljao o izvještaju o ženskoj perspektivi siromaštva. Izvjestiteljka Marija Arena je ustanovila termin "feminizacija siromaštva", koji proizlazi iz

SOS

Naša stvarnost kaže da svi ti elementi nedostaju: sve se teže može doći do zdravstvenih usluga, obrazovanje je sve skuplje, kultura također grca u tranziciji i ekonomskoj krizi, s prosječnim plaćama adekvatna prehrana je misaona imenica, a prosječne plaće su mnogim ženama – samohranim majkama, penzionerkama, ženama na selu, otpuštenim i nezaposlenim ženama – također misaona imenica.

Inače, prema podacima SOS telefona za žene i decu žrtve nasilja, siromaštvo je u prvom redu dimenzija života žena, jer više od 80 posto zlostavljanih žena koje se javljaju toj službi pomoći nemaju dovoljno novca da prežive, stoji u izvještaju SOS telefona. Nevladina organizacija Žene u crnom taj podatak komentira: "Siromaštvo onemogućava ženama da izađu iz nasilja u porodici. Nasilje generiše siromaštvo, a nasilje i siromaštvo vode žene u izolaciju i ćutanje."

Taj "začarani krug" između siromaštva i nasilja, te izolacije i šutnje točka je od koje bi trebalo napokon krenuti na proklamiranom putu ka Evropi.

TATJANA TAGIROV

Siromaštvo je ženskog roda

Nekadašnja generalna sekretarka Evropskog ženskog lobija Mirija Vasilijadu, govoreći zašto Evropska unija mora da se bavi rodnom ravnopravnošću da bi uopšte imala šansu da utiče na siromaštvo, zaključila je kako se u tome često zamagljuje rodna dimenzija pod plaštom rodno neutralnog jezika i brojki: pričamo o siromaštvu u starosti, ali velika većina penzionera koji su suočeni sa tim su žene; pričamo o samohranim roditeljima koji se suočavaju sa siromaštvom, 80 do 90 odsto njih su žene; pričamo o porodičnom nasilju i trgovini ljudima, više od 80 odsto njih su žene; jedna od pet žena je žrtva porodičnog nasilja, a 63 odsto njih koje pobegnu od nasilnika završe u siromaštvu ili čak na ulici, a više od polovine žena i devojaka beskućnica to su postale zbog nasilja ili seksualnog zlostavljanja

“Kazaću ono očigledno: Nikada nisam živela na ivici. Nikada se nisam prijavila da dobijem bonove za hranu, nikada nisam morala da biram između toga da nahranim svoju decu ili da platom stanarinu i nikada se nisam plašila da će mi uzeti platu kada sam morala da izostanem sa posla da bih brinula o svom bolesnom detetu ili roditelju. (...) Činjenica je da jedan od troje ljudi u Sjedinjenim Američkim Državama živi sa ovom vrstom stresa, borbe i strepnje svaki dan. Više od 100 miliona Amerikanaca živi blizu ivice siromaštva ili se kobelja na granici, bežeći i vraćajući se, a skoro 70 odsto ovih Amerikanaca su žene i deca”, ovako jedan od svojih članaka počinje američka novinarka i aktivistkinja Marija Šriver. U detaljnom izveštaju koji se bavi ovom temom, Šriver, inače ovdašnja javnosti verovatno poznatija kao bivša žena Arnolda Švarcenegera, navodi da žene u Americi čine dve trećine onih koji rade za minimalac, da je prosečna zarada zaposlene žene 33 odsto manja od prosečne zarade njenog kolege.

Drugim rečima, na svaki dolar koji zaradi muškarac u Americi, žena je plaćena 77 centi za isti posao, a brojevi su još mnogo strašnji kada je reč o Afroamerikankama i Latinoamerikankama – one zarađuju 64 odnosno 55 odsto zarade koju bi za identičan posao dobio beli muškarac. Konačno, iako su žene sa visokom školskom spremom u SAD brojnije, muškarci i dalje “prave” više novca nego žene istog obrazovanja, dok muškarci sa Bačelor diplomom zarađuju više nego žene koje su završile postdiplomske studije, bilo master ili doktorske studije. U Evropi su plate žena u proseku za oko 18 odsto manje nego plate muškaraca.

Nekadašnja generalna sekretarka Evropskog ženskog lobija Mirija Vasilijadu, govoreći zašto Evropska unija mora da se bavi rodnom ravnopravnošću da bi uopšte imala šansu da utiče na siromaštvo, zaključila je kako se u tome često zamagljuje rodna dimenzija pod plaštom rodno neutralnog jezika i brojki: pričamo o siromaštvu u starosti, ali velika većina penzionera koji su suočeni sa tim su žene; pričamo o

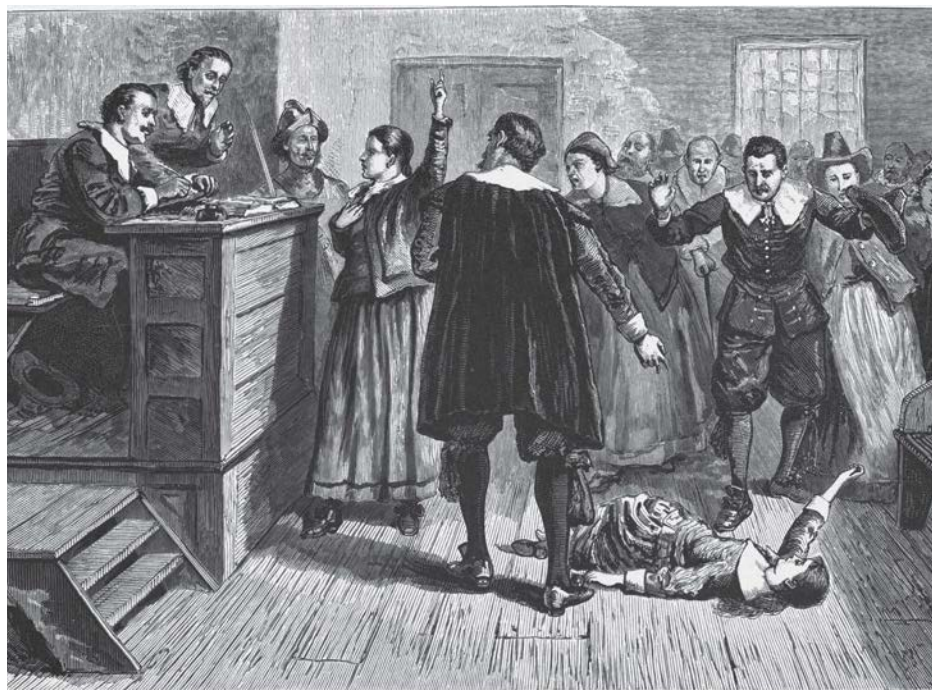
samohranim roditeljima koji se suočavaju sa siromaštvom, 80 do 90 odsto njih su žene; pričamo o porodičnom nasilju i trgovini ljudima, više od 80 odsto njih su žene; jedna od pet žena je žrtva porodičnog nasilja, a 63 odsto njih koje pobegnu od nasilnika završe u siromaštvu ili čak na ulici, a više od polovine žena i devojaka beskućnica to su postale zbog nasilja ili seksualnog zlostavljanja.

Ovakva situacija ume da bude, daleko od bogatog i razvijenog Zapada, i mnogo gora, kompleksnija, mučnija...

U svetu, 70 odsto siromašnih čine žene. Dve trećine svih nepismenih su opet žene. U Somaliji, Pakistanu, Etiopiji, Jemenu, procenat siromašnih devojčica koje nikada nisu išle u školu je zastrašujuć.

ZAČARANI KRUG

Feminizacija siromaštva tj. porast broja žena koje žive u siromaštvu posebno se spominje poslednjih decenija. Sam izraz *feminization of poverty* naglašava da je siromaštvo problem koji više pogađa žene nego muškarce. Na

LIČNO ISKUSTVO

Potpisnica ovih redova se jednom prilikom prijavila za posao u humanitarnoj nevladinoj organizaciji za koji je, prema navedenim kriterijumima, bila kompetentna. Tri dana nakon što je poslala prijavu, stigao je obrazac, praćen tekstom da isti mora biti popunjen da bi se prijava razmatrala. U obrascu je morala da popuni da li je udata, ako jeste, od kog datuma, šta joj je muž po zanimanju i nacionalnosti, da li imaju dece i ako imaju kog datuma su rođena. Potpisnici ovih redova je bilo jasno da kao tek udata žena koja još nema decu nema šanse da dobije posao. Njene drugarice i poznanice se svakodnevno, na intervjuima i kod poslodavaca, suočavaju sa istim pitanjima.

svetskom nivou, kako stoji na dokumentima Ujedinjenih nacija, žene zarađuju oko 50 odsto onoga koliko zarađuju muškarci. Začarani krug siromaštva u koji su one upletene uključuje to da su često lišene nasleđstva i zemlje, da je njihov rad nepriznat, ne mogu da se obrazuju, a u zajednici i porodici njihov glas skoro i da se ne čuje. Naravno, kada se sve ovo uzme u obzir, jasno je koliko im je teško da ovu situaciju promene.

U Africi, čije je celokupno stanovništvo duboko pogođeno siromaštvom i svim užasima koji iz ovog ekstremnog siromaštva proizlaze, životni vek žena i muškaraca se ne razlikuje mnogo, ali je kvalitet istog znatno gori kada su žene u pitanju, pogotovo u seoskim područjima. Žene u siromašnim domaćinstvima rade više sati nego muškarci, a što je domaćinstvo siromašnije one će

raditi više. Recimo, u Keniji samo pet odsto žena su vlasnice zemlje, dok su 80 odsto radne snage u poljoprivredi žene. U mnogim afričkim zemljama, u slučaju razvoda ili smrti supruge, žena gubi svako pravo na njegovu zemlju i time gubi i svaki izbor prihoda. Naravno, deca će u tom slučaju morati da prekinu da idu u školu i da nađu posao, i krug siromaštva se samo obnavlja.

SIROMAŠTVO NISU SAMO BROJEVI

Važno je takođe reći i da negativne posledice globalizacije više pogađaju žene. Kako je ekonomija povezana sa svetskim tržištem, to ume često da rezultira smanjenjem socijalnih programa i javne potrošnje, te se teret prebacuje na porodicu gde je češće žena ta koja mora da ga nosi. Takođe, ekonomska kriza dodatno produbljuje

ekonomsku i radnu neravnopravnost. U većem delu sveta, žene su te koje češće ostaju bez posla, a sektori u kojima one rade privlače manje pažnje države od onih, takozvanih, tipično muških sektora.

Konačno, kada se govori o ženskom siromaštvu, nije reč samo o primanjima i manjim platama, već je reč i o uslovima života, zdravstvenoj zaštiti, ishrani, obrazovanju, hobijima, slobodnom vremenu...

Novinar "Njujork tajmsa" je u članku naslovljenom sa "Ova mama nije morala da umre" nakon svog puta po zapadnoj Africi napisao da je tamo jedan od najtežih rizika za ljudski život, uprkos pretnji od ratova i bolesti, nešto još smrtonosnije – majčinstvo, dodajući: "Jedna od najopasnijih stvari koje se mogu desiti Afrikanki jeste da zatrudni." U Podсахarskoj Africi smrtnost trudnica i porodilja je tolika da je jedan ekonomista sa Kembridža napisao da je za njih rađanje dece poput ruskog ruleta.

1979, 2016.

Na Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija usvojena je 18. decembra 1979. godine Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama, kao prvi sveobuhvatan, međunarodno priznat dokument (do sada ga je potpisalo 179 zemalja). U samom dokumentu države se obavezuju da će učiniti sve što je u njihovoj moći da bez odlaganja otklone različite vidove diskriminacije žena, kao i da će preduzeti sve mere ne bi li se izmenili kulturni i društveni običaji koji su zasnovani na predrasudama o inferiornosti žena; da će omogućiti jednaka prava u pogledu obrazovanja, zapošljavanja, zdravstvene zaštite, kao i da će zabraniti, pod pretnjom preduzimanja sankcija, davanje otkaza zbog trudnoće i diskriminaciju zbog bračnog stanja ili materinstva. Ima tu još toga šta je napisano pre 37 godina. U međuvremenu je izraz "feminizacija siromaštva" ušao u upotrebu jer se primetilo da su žene deo svetske populacije koji je sve siromašniji, iako su se u delu sveta izborile za dobar deo svojih prava. Makar na papiru.

JELENA JORGAČEVIĆ

Pod teretom siromaštva

U Srbiji su zbog siromaštva najviše ugroženi mladi, nezaposleni, samozaposleni, roditelji, žene, Romi, oni koji ne žive u gradu i oni koji žive u istočnoj i jugoistočnoj Srbiji

Stopa rizika od siromaštva za 2015. godinu u Srbiji iznosila je 25,4 odsto, čime je Srbija još ubedljivije zadržala prvo mesto među siromašnim zemljama Evrope. To dalje znači da više od četvrtine stanovništva živi ispod standarda uobičajenog za Srbiju i da lako može zapasti u siromaštvo.

Osim materijalnih teškoća, osim loše ishrane i očajnih uslova života, koji su glavni indikator siromaštva, posledično, to "preživljavanje" zalazi i u druge sfere. Siromašni ljudi se, zbog svog položaja i uloge u društvu, zbog svoje marginalnosti, osećaju isključeno te ih osećaj sopstvene niže vrednosti čini potpuno neupotrebljivim u društvu. A na isključenje iz društva, kako stručnjaci objašnjavaju, ljudi reaguju različito: jedni se povlače u sebe, dok se kod drugih javlja agresija koja može da dovede do tragičnog ishoda.

ŠTA JE SIROMAŠTVO?

Gledano na osnovu još nekih statističkih pokazatelja, situacija u našem društvu kada je siromaštvo u pitanju zapravo je mnogo lošija. Stopa siromaštva ili socijalne isključenosti podrazumeva ne samo već pomenute pojedince koji su u riziku od siromaštva nego i one koji su već izrazito materijalno uskraćeni, kao i one koji žive u domaćinstvima sa veoma niskim intenzitetom rada. Posmatrajući, dakle, sva tri faktora koji na siromaštvo mogu da utiču, stopa je u prošloj godini iznosila 41,3 odsto i praktično se približila polovini od ukupnog stanovništva.

Međutim, prava slika o pritisku siromaštva ne čita se samo iz statističkih brojeva nego i iz mučne realnosti, iz stvarnog života, odgovora anketa-rima, u ostavljenim komentarima – o tome kako se živi, kako i koliko se hrani, za šta se ima a o čemu se samo sanja: "Ja sam samohrana majka bez posla, bolesna sam, na lekove mesečno dajem četiri hiljade, nemam svoju kuću, pa za kiriju i režije mesečno dajem osam hiljada. Od države dobijem 11.000 socijalnu pomoć, a za besplatan obrok su me odbili! Šta reći, to je ispod svake granice siromaštva, niko me ne pita šta moje dete i ja jedemo, snalazim se, šta ću."

Kada se govori o apsolutnom siromaštvu, prema podacima Ankete o potrošnji domaćinstava, u godini 2014. siromašnih je bilo 8,9 odsto ili 628.000 ljudi. U njih su ubrojani svi oni koji, po definiciji, nisu mogli da se hrane po nutricionističkim standardima definisanim za Srbiju i nisu imali dovoljno za procenjeni udeo neprehrambene robe. S druge strane, prema proceni Vlade, samcu je 2014. godine bilo dovoljno 11.340 dinara mesečno da podmiri svoje potrebe tako da ne bude siromašan, samohranom majci sa jednim detetom 17.010 dinara mesečno da živi izvan siromaštva, a bračnom paru sa dvoje dece 30.618 dinara potrošnje mesečno bilo je dovoljno da može da održava svoju porodicu iznad linije siromaštva.

Manje korekcije unesene su godinu dana kasnije. Pa tako prag rizika od siromaštva u 2015. iznosi 14.920 dinara prosečno mesečno za jednočlano

domaćinstvo. Za domaćinstva sa dvoje odraslih i jednim detetom starosti do 14 godina prag rizika od siromaštva je 26.856 dinara, dok je za četvoročlano domaćinstvo s dvoje odraslih i dvoje dece starosti do 14 godina ovaj prag 31.332,20 dinara.

Naspram ovih takoreći ciničnih brojki, dobijenih statističkim metodama i državnim procenama, stoji proračun Ministarstva trgovine, turizma i telekomunikacija. Po njemu je prosečna potrošačka korpa za februar 2016. godine iznosila 67.150,62 dinara, a minimalna potrošačka korpa 35.037,96 dinara, pri čemu je prosečna neto mesečna zarada u februaru u Srbiji bila 44.450 dinara. Posmatrano po gradovima, u februaru ove godine, kupovnu moć iznad proseka Republike imali su Beograd, Smederevo, Šabac, Pančevo i Novi Sad. U svim ostalim gradovima koji se statistički prate prosečna mesečna neto zarada pokrila je minimalnu potrošačku korpu, ali nije bila dovoljna za pokriće prosečne potrošačke korpe.

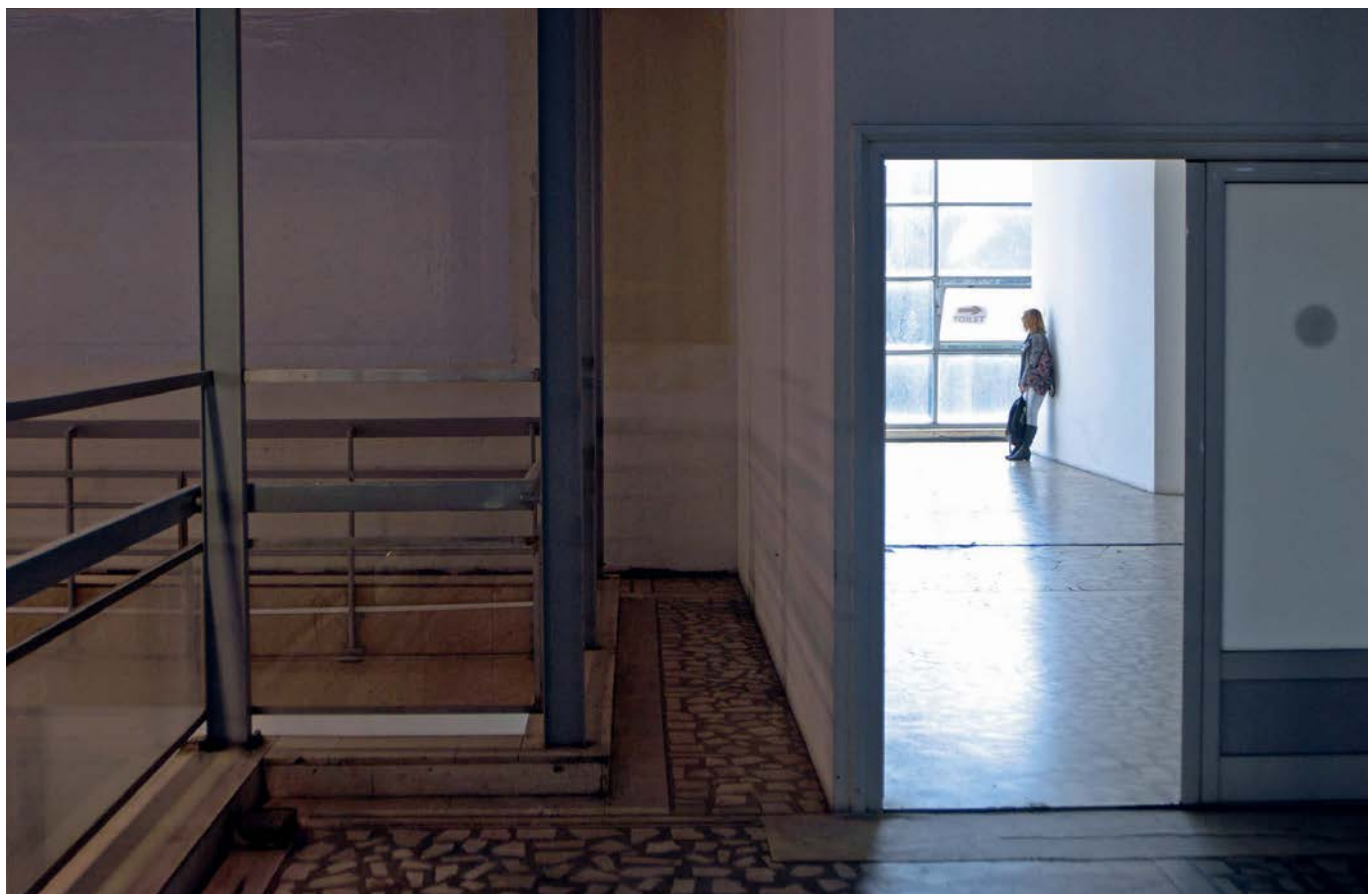
Za pristojan život u Srbiji, kako se obično kaže "dostojan XXI veka", prema nekim medijskim kalkulacijama, zarađuje tek 2,3 odsto naše populacije. Svi ostali žive ispod te granice i krute budžet na mnogim stvarima, nemaju auto, ne odlaze na letovanja, u bioskope, restorane, ne šalju decu na ekskurzije. Po toj računici, za jednu četvoročlanu porodicu svaki od roditelja bi morao da zarađuje po 98.862 dinara mesečno ili 1.650 evra ukupno, kako bi se živeo normalan život. A taj iznos je prosečnom građaninu Srbije nedostižan.

Uz to, mnogi potrošači smatraju da je i sama “potrošačka korpa” potce- njena i nedovoljna jer ne pokriva sve potrebe, a košta više od 67.000 dina- ra. Posebno brine podatak da i takvu, krnju potrošačku korpu većina gra- đana Srbije ne može sebi da priušti. Pad u potrošnji hrane primećen je u Privrednoj komori Srbije još 2014. go- dine. Trošilo se manje hleba, peciva, manje mleka, šećera, voća i povrća, a prosečan račun u prodavnici pao je sa nepunih 600 na 300 dinara. Ni danas se ne očekuje ništa bolje. Smanjena lična potrošnja, smanjene plate u jav- nom sektoru i smanjene penzije, tvr-

godina – njih 29,9 odsto. Najnižu sto- pu rizika od siromaštva imaju osobe starije od 65 godina (19,7 odsto). Naj- višu stopu rizika od siromaštva imaju osobe u domaćinstvima koja čine dve odrasle osobe s troje ili više izdržava- ne dece – 35,8 odsto, kao i samohra- ni roditelji s jednim ili više dece – 35,4 odsto. Najizloženiji riziku od siromaš- tva su nezaposleni – 46,2 odsto, dok je najniža stopa rizika među zaposleni- ma kod poslodavca – 8,5 odsto. Kod samozaposlenih iznosi čak 37,3 odsto, dok je stopa rizika od siromaštva kod penzionera 15,2 odsto.

Pošto se navedeni podaci odnose na

U urbanom području stopa siro- maštva je 6,7, a na ostalom 12,2 odsto. Centralna Srbija, bez Beograda, ima- la je najveću stopu siromaštva među velikim regionima (centralna Srbija, Vojvodina, Beograd) od 11,4 odsto, sa ukupno 408.000 siromašnih. U znat- no boljoj poziciji su Vojvodina sa 7,8 odsto ili 149.000 siromašnih, i Beo- grad sa 4,7 odnosno 77.000 siromaš- nih. Kada se centralna Srbija подели na dva regiona vidi se da je relativno niska stopa siromaštva za region Šu- madija–zapadna Srbija od 7,6 odsto, dok region istočna-jugoistočna Srbi- ja ima veoma visoku stopu od 16,4%.

de stručnjaci, mogu dovesti samo do daljeg povećanja siromaštva, pa čak i ukoliko dođe do umerenog privred- nog rasta.

KO SU SIROMAŠNI?

U grupi onih koji su najviše izloženi riziku od siromaštva nalaze se mladi, nezaposleni, roditelji, ali i samozapo- sleni. S obzirom na ovogodišnje podat- ke Republičkog zavoda za statistiku, na ivici siromaštva je 30,3 odsto mladih od 18 do 24 godine, kao i mladi od 18

“rizik od siromaštva” dakle na poten- cijalno siromaštvo, preciznija slika o apsolutnom siromaštvu dobija se iz studije o siromaštvu u Srbiji 2014, au- tora Boška Mijatovića, pripremlje- ne za potrebe Vlade Republike Srbi- je. U studiji se navodi da je stopa siro- maštva za 2014. iznosila 8,9 odsto što znači da je potrošnja tolikog procen- ta ukupnog stanovništva bila niža od linije siromaštva (te godine je iznosila 11.340 dinara mesečno za ekvivalen- tno odraslog).

Razlog ovako visokog siromaštva istočne-jugoistočne Srbije nalazi se u najnižem nivou razvoja: BDP po sta- novniku iznosi ispod dve trećine re- publičkog proseka i najniži je među svim regionima.

Nivo siromaštva muškaraca i žena je vrlo sličan i, zavisno od godine, nekad su siromašnije žene a nekad muškarci. To se objašnjava uglavnom zajednič- kim životom većine muškaraca i žena i zajedničkim korišćenjem prihoda, bez obzira na to ko ga zarađuje.

Siromaštvo postaje veće i povećanjem broja članova domaćinstva. Ili, povećanjem broja nezaposlenih ili neaktivnih članova bez prihoda, dece ili neaktivnih starih. Za jednočlana domaćinstva stopa siromaštva je samo 4,4 odsto, a kod šestočlanih i brojnijih dostiže 17,1 odsto. Zbog toga su, ukupno gledano, i članovi brojnijih domaćinstava siromašniji: dok petočlana i brojnija domaćinstva obuhvataju samo 30,4 odsto svih stanovnika Srbije, dogle je njihovo učešće u ukupnom broju siromašnih čak 47,9 odsto.

tržištu rada mogu biti odlučujući. Od tri moguće opcije – zaposlen, nezaposlen, neaktivan – najnepovoljnija je nezaposlen. Tada je prosečna stopa siromaštva visoka – 23,7 odsto. Ova stopa bi bila i viša da domaćinstva nemaju drugih prihoda, od države, humanitarne pomoći, rođaka i prijatelja, nekretnina itd. ili su neki drugi članovi domaćinstva zaposleni.

Međutim, zabrinjava činjenica da domaćinstva koja imaju bar jednog zaposlenog člana čine čak 36,5 odsto siromašnih domaćinstava u Sri-

bi i najugroženijih. A najsiromašniji čovek u Srbiji, kada bi se određivao njegov profil, izgledao bi ovako: nosilac šestočlanog ili još većeg domaćinstva, nezaposlen, sa završenom osnovnom školom, ili bez nje, živi na selu u istočnoj ili jugoistočnoj Srbiji.

PAKAO IZ PORODICE

U kategoriju siromašnih, koji žive pod hroničnim stresom, egzistencijalnom neizvesnošću i teskobom, najverovatnije bi samu sebe svrstala velika većina stanovnika Srbije. A život u statističkom ili "stvarnom" siromaštvu sobom nosi i dodatne patologije ponašanja, jer takav život smatra se najpogodnijim tlom za frustracije, neostvarene ambicije i interese pojedinaca. Život u siromaštvu je praktično uvod u "refleksno" nasilje u porodici, što se tumači kao neka vrsta emotivnog i socijalnog "ventila". Svi podaci ukazuju na visok stepen nasilja unutar savremenih porodica u svim sredinama, posebno u nerazvijenim zemljama i zemljama u tranziciji, ili i u društvima u kojima dominira tradicionalni sistem vrednosti. Mnoge studije koje analiziraju stanje odnosa unutar savremene porodice, alarmantno upozoravaju da je reč o "paklu u porodičnom gnezdu". A kao najčešći nasilnik označava se muž, odnosno otac u porodici.

Za porodice u Srbiji siromaštvo predstavlja sve veću pretnju, upozoravao je i zaštitnik građana Saša Janković, govoreći o potrebi za efikasnijim radom nadležnih organa u suzbijanju porodičnog nasilja. Od ukupnog broja pritužbi koje je u 2014. primio, a koje se odnose na zaštitu porodice i porodičnog života, 11 odsto ticalo se nasilja u porodici, mahom prema ženama i deci.

Najnoviji podaci ekonomskog izveštaja Svetske banke kazuju da je u periodu od 2013. do 2015. stopa siromaštva u Srbiji smanjena za 0,5 odsto. U istom periodu u Albaniji, Makedoniji, Crnoj Gori i Srbiji oko 140.000 ljudi izbeglo je siromaštvo, iako je, po oceni Svetske banke, rast nezaposlenosti u regionu na neprihvatljivo visokom nivou, u proseku od 21,5 odsto.

IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

Sa povećanjem školske spreme stopa siromaštva se smanjuje: od 20,2 odsto kod pojedinaca bez završene osnovne škole do samo jedan odsto kod onih sa završenim fakultetom. Među siromašnima dominiraju oni sa završenom osnovnom školom, ili čak i bez nje, i oni učestvuju sa 61,5 odsto od ukupnog broja siromašnih. Sa završenom srednjom školom imaju stopu siromaštva ispod proseka za Srbiju, ali njihov broj je ipak visok, ima ih čak 36,3 odsto od ukupnog broja siromašnih.

Nivo obrazovanja, međutim, ne mora biti odlučujući za siromaštvo domaćinstva, jer radna aktivnost nosioca domaćinstva i njegov položaj u

ji. To samo pokazuje, bilo da se radi o nekvalifikovanim poslovima, neformalnoj, sivoj zaposlenosti ili privremenim i povremenim poslovima, kako objašnjavaju stručnjaci, da tržište rada u privredi Srbije nema potencijal da građane sa sigurnošću izvede iz siromaštva.

Tri kategorije koje su siromaštvom najugroženije, kako je Tim za inkluziju i smanjenje siromaštva Vlade Srbije navodio, jesu višečlane porodice, na primer sa više od šestoro članova domaćinstva. Zatim, žene koje dolaze iz osetljivih grupa i po više indikatora pojavljuje se romska nacionalna manjina kao jedna od najsiromašnijih

Strategija ekonomskog nasilja

Sve strategije ekonomskog nasilja međusobno su povezane i javljaju se u kombinaciji, pa se može govoriti o ponašanju koje čine različite strategije nasilja, čiji je zajednički cilj stvaranje i jačanje ekonomske moći nasilnika i slabljenje ekonomske moći žrtve

Godine 2014, nevladina organizacija **Ženska alternativa** iz Sombora objavila je publikaciju „Zajedno protiv ekonomskog nasilja nad ženama“ gde su detaljno opisane strategije ekonomskog zlostavljanja žena.

Autorke ove publikacije, kroz istraživanje, utvrdile su dimenzije ponašanja koje se nalaze u osnovi ekonomskog i finansijskog zlostavljanja žena u porodičnom kontekstu. Rezultati ispitivanja pokazali su postojanje četiri faktora.

Kontrola trošenja – odnosi se na ponašanje nasilnika vezano za oduzimanje autonomije u trošenju novca.

Osiromašivanje – materijalna posledica ponašanja nasilnika s ciljem stavljanja žene u položaj materijalne i finansijske deprivacije.

Ekonomska zavisnost – opisuje položaj ekonomske i finansijske zavisnosti žene od nasilnika.

Kontrola resursa kojima žena raspolaže.

Navedeni faktori nalaze se u pozitivnim korelacijama a kao rezultat svega toga nastaje strategija ekonomskog nasilja što znači da nasilno osiromašivanje i stavljanje žene u stanje finansijske deprivacije ne zavisi od toga da li je ona finansijski zavisna od nasilnika ili ima sopstvene prihode.

Sve strategije ekonomskog nasilja međusobno su povezane i javljaju se u kombinaciji, pa se može govoriti o ponašanju koje čine različite strategije nasilja, čiji je zajednički cilj stvaranje i jačanje ekonomske moći nasilnika i slabljenje ekonomske moći žrtve. U ovom istraživanju napravljena je razlika u definisanju situacija koje opisuju ponašanje koje čine strategiju ekonomskog nasilja, od onih koje je autorica Darja Maslić Seršić navela u svom radu koji je poslužio kao uzor – „Ekonomsko nasilje nad ženama: manifestacije, posledice i putovi oporavka“.

Najmanje promena ima u kontroli trošenja koja se ogleda u prigovaranju na način trošenja novca, zabrani trošenja novca i davanju nedovoljne količine novca.

Kod osiromašivanja nastaju značajne razlike u ponašanju koje se ne odnose samo na davanje nedovoljne količine novca za domaćinstvo, već na finansijsko iskorišćavanje žene u smislu finansijskog zaduživanja porodice bez ičijeg znanja, oduzimanja ženine zarade, prisiljavanje na vraćanje dugova ili kredita koje je nasilnik sam stvorio.

Ekonomska zavisnost kao faktor takode trpi najmanje promena jer je položaj žene takav da mora da moli za novac ili da nasilnik ženu dovede u situaciju da ona bude potpuno finansijski zavisna od njega.

Te si tuacije mogu biti uznemiravanja na radnom mestu, nagovaranja da nema potrebe da žena radi i tome slično.

Shvatanje faktora kontola resursa je pretrpelo najveću promenu.

Kao resurse žena shvatamo školovanje, obrazovanje, imovinu, ženin novac, zatim zajedničke račune, zajednički novac (štednja), zajedničke odluke.

Izvor: „Zajedno protiv ekonomskog nasilja nad ženama“, NVO Ženska alternativa, Sombor, 2014

Svaka peta zavisi od partnera

Jedna od pet žena u Srbiji finansijski potpuno zavisi od svog partnera, a značajan deo njih se našlo u situaciji da moli za novac, za svoje potrebe ili da se bez njihovog znanja donose važne finansijske odluke.

Ovaj oblik nasilja u partnerskim i porodičnim odnosima nazivamo ekonomsko nasilje i najčešće je osnov za druge oblike nasilja te razlog zbog kojeg žrtve nisu u stanju da napuste partnera koji ih zlostavlja i ostvare svoja prava. Iako je učestali problem, o ekonomskom nasilju javnost nije dovoljno informisana, a i zakonodavstvo propušta da ga striktno navede u Krivičnom i Porodičnom zakoniku. Uvođenje ekonomskog nasilja u ove zakone bio bi osnov za rešavanje navedenog problema koji je jedan od najčešćih prepreka žrtvama nasilja da napuste partnera.

Da bismo se borili protiv ekonomskog nasilja bitno je znati koje oblike nasilja ono podrazumeva:

- trošenje novca isključivo za svoje potrebe;
- neispunjavanje zakonske obaveze izdržavanja članova porodice;
- nasilno oduzimanje novca, vrednih stvari i druge imovine;
- kontrolisanje zarade i drugih primanja;
- zabrana partneru da raspolaže sopstvenim ili zajedničkim prihodima;
- zabrana zapošljavanja.

Usled pretrpljenog ekonomskog nasilja, koje je često povezano i sa psihičkim zlostavljanjem, žrtva nije u stanju da napusti nasilnika i osamostali se u ekonomskom smislu. Zbog nedostatka finansijskih sredstava neophodnih za pokretanje skupe procedure podele imovine, u velikom broju slučajeva žrtve ne mogu ostvariti svoja prava. Odsustvo besplatne pravne pomoći takođe je veliki problem pri ostvarivanju

prava i zaštititi od nasilja. Usled ovih razloga žrtve najčešće ostaju bez dela imovine koje im pripada.

U Srbiji je ekonomsko nasilje najčešće prikriveno ostalim oblicima nasilja te kao takvo postaje vidljivo tek nakon izlaska ili pokazane spremnosti za izlazak iz nasilnog odnosa. Izlazak iz takve zajednice je ličan i emotivan proces koji iziskuje mnogo hrabrosti i spremnost za bitku za sopstvenu samostalnost. On je dodatno otežan dugogodišnjom izolacijom i profesionalnom neaktivnošću. Žene i deca koji žive u ovakvim zajednicama izloženi su nezdravom pritisku koji često dovodi do zdravstvenih problema (visok krvni pritisak, šećer, problemi sa štitnom žlezdom itd.).

Jačanje ekonomske sigurnosti i prava žena jedan je od osnovnih prioriteta, kako u Srbiji, tako i u svetu, dok je ravnopravnost žena i muškaraca jedna od pet vrednosti na kojima počiva Evropska unija. Evropska platforma za borbu protiv siromaštva i socijalne isključenosti ključni je strateški dokument EU kojim se utvrđuju prioriteti i aktivnosti u cilju smanjenja siromaštva i socijalne isključenosti do 2020. godine.

Jedan od ključnih momenata u postizanju ekonomske sigurnosti i ravnopravnosti je ekonomsko osnaživanje. Prema definiciji na sajtu www.inkluzijakurs.info, "ekonomsko osnaživanje podrazumeva podizanje sposobnosti žena i muškaraca da učestvuju, doprinosu i ostvaruju dobitke iz procesa rasta pod uslovima adekvatnog prepoznavanja njihovog doprinosa, dostojanstva i mogućnosti da pregovaraju o pravičnijoj distribuciji dobiti od rasta." Kako su žene ranjivija kategorija i ekonomska ravnopravnost u Srbiji još uvek nije zastupljena, u ovom tekstu fokusiraćemo se na ekonomsko osnaživanje žena.

Ekonomsko osnaživanje pomaže ženama da dođu do sigurnosti, pronađu posao, ili radom u kući obezbede sebi finansijska sredstva za život. Ono se sprovodi kroz različite programe, radionice, obuke, koji obezbeđuju socijalno ugroženim ženama da poboljšaju svoj položaj na tržištu rada ili pokrenu sopstveni biznis. Ovaj tip osnaživanje se ogleda i kroz programe finansijske podrške i aktivnih mera zapošljavanja, kao i kroz udruživanje žena.

Projekat *ONASnaživanje*, *Fonda B92*, usmeren je na ekonomsko osnaživanje žena koje su preživele nasilje. Projekat je pokrenut u *Sigurnoj kući u Somboru* i podrazumeva niz kurseva i obuka za sadašnje i nekadašnje štićenice somborske Sigurne kuće, kao i umrežavanje sa društveno odgovornim poslodavcima. Biće formirano i socijalno preduzeće, čiji će profit obezbediti trajnu održivost projekta, odnosno ekonomsko osnaživanje svih žena koje budu dolazile u Sigurnu kuću.

IZVOR: SIGURNAKUĆA.NET

Urednica dodatka: Jovana Gligorijević, **Novinarke:** Biljana Vasić, Tatjana Tagirov, Jelena Jorgačević Ivana Milanović Hrašovec i Tamara Skroza, **Dokumentacija:** Dragoslav Grujić, **Urednik fotografije:** Milovan Milenković, **Fotografije:** agencija FoNet i Milovan Milenković, **Grafičko oblikovanje:** Ivan Hrašovec, **Slog:** Tanja Stanković, **Lektura:** Živana Rašković, **Korektura:** Stanica Milošević

Dodatak je objavljen u nedeljniku *Vreme* u okviru projekta "Nasilje u porodici – Pogled uprt u evropsko pravo" koji finansira Evropska unija (preko Delegacije EU u Srbiji) kroz medijski program. Objavljivanje ovog dodatka omogućeno je uz finansijsku pomoć Evropske Unije. Sadržaj dodatka odgovornost je isključivo nedeljnika *Vreme* i ni na koji način ne odražava stavove i mišljenje Evropske unije.

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec